Iamblichus: de architect van het theurgisch neoplatonisme

Lyon Leshley + AI

Dutch

Iamblichus: de architect van het theurgisch neoplatonisme

by Lyon Leshley + AI

Oké, laten we het hebben over iemand die lang niet genoeg aandacht krijgt in filosofiecursussen, maar die het absoluut verdient. Jamblichus van Chalkis. En ik wil beginnen door je echt in zijn wereld te plaatsen, omdat het begrijpen van de context cruciaal is om te begrijpen waarom zijn filosofie de vorm aannam die ze kreeg.

Geboren rond 242 CE in Chalcis, in wat we nu Syrië noemen – onderdeel van de oostelijke provincies van het Romeinse Rijk. Dit is geen opstuwing. Dit is een van de cultureel meest geavanceerde regio's van de antieke wereld. Griekse filosofie, Syrische religieuze tradities, Egyptische mysterieculten, Perzische invloeden – dit alles wervelt rond in de intellectuele atmosfeer.

En Iamblichus komt van geld. Niet alleen comfortabel, aristocratisch. Zijn familie heeft connecties, middelen, en het allerbelangrijkste: voor onze doeleinden kunnen ze het zich veroorloven hem het absoluut beste onderwijs te geven dat beschikbaar is. Hij is niet een buitenstaander die probeert in filosofische kringen binnen te dringen. Hij is geboren in de elite, met toegang tot de teksten, de leraren en de vrije tijd die nodig is voor serieus filosofisch werk.

Dit is wat ik wil dat je echt begrijpt over de derde eeuw na Christus, omdat het wild is. Politiek gezien verkeert het Romeinse Rijk in een crisis. Tussen 235 en 284 zijn er ongeveer 26 eisers op de keizerlijke troon. De gemiddelde regeerperiode is misschien twee jaar. Je hebt militaire staatsgrepen, burgeroorlogen, invasies door Germaanse stammen in het noorden en Perzen in het oosten. De economie is aan het tanken: enorme inflatie, valutadaling. De pest komt meerdere keren voorbij. Steden krimpen, handelsnetwerken worden ontwricht.

Objectief gezien zou dit een donkere eeuw voor de filosofie moeten zijn. Je zou verwachten dat het intellectuele leven gewoon stilvalt, toch? Mensen maken zich zorgen om het overleven, niet om de metafysica.

Maar dit is wat opmerkelijk is: dit is eigenlijk een van de intellectueel en spiritueel meest creatieve periodes in de antieke geschiedenis. Misschien juist omdat de oude zekerheden aan het instorten zijn, stellen mensen

fundamentele vragen. Wat is de aard van de werkelijkheid? Wat geeft het leven betekenis? Hoe vinden we stabiliteit in een wereld van chaos? Wat is onze relatie met het goddelijke?

En verschillende bewegingen bieden verschillende antwoorden. Het christendom groeit snel – het is nog steeds illegaal, wordt nog steeds periodiek vervolgd, maar verspreidt zich door alle lagen van de samenleving. Het traditionele heidendom probeert zichzelf te verdedigen, maar gaat steeds meer in de verdediging. Verschillende mysteriereligies – de cultus van Isis, het Mithraïsme, de Eleusinische mysteriën – bieden wegen naar verlossing door middel van rituele inwijding.

In deze ongelooflijk complexe, spiritueel hongerige, intellectueel vurige wereld stapt Iamblichus. En hij gaat proberen iets gedurfds te doen: een filosofisch systeem creëren dat kan concurreren met het christendom, dat de traditionele Griekse religie intellectuele respectabiliteit kan geven, dat een compleet pad naar verlossing kan bieden, gegrondvest op zowel rede als ritueel.

Voordat we verder gaan, moeten we eerst begrijpen waar Iamblichus filosofisch gezien vandaan komt, omdat niemand in een vacuüm werkt. Kijk naar deze intellectuele afkomst.

Plotinus – hij is de grondlegger van wat wij het neoplatonisme noemen, hoewel hij het niet zo zou hebben genoemd. Hij werkt halverwege de derde eeuw en sterft in 270 CE. En Plotinus creëert deze briljante synthese van Plato's filosofie met de logica van Aristoteles en de stoïcijnse ethiek, allemaal gericht op een mystieke vereniging met het Ene, de absolute bron van de werkelijkheid.

Plotinus heeft studenten, maar de belangrijkste is Porphyrius. Nu is Porphyrius op zichzelf al fascinerend. Hij is degene die de geschriften van Plotinus bewerkt tot de tekst die we kennen als de Enneaden – letterlijk 'De Negen', omdat hij ze in zes groepen van negen verhandelingen heeft ingedeeld. Zonder Porphyrius zouden we het werk van Plotinus misschien helemaal niet hebben.

Maar Porphyrius ontwikkelt de filosofie van Plotinus ook in zijn eigen richting. Hij schrijft over logica, over ethiek, over vegetarisme, over de filosofie van religie. Hij probeert het neoplatonisme te systematiseren, het strenger te maken en het te verdedigen tegen christelijke critici.

En de leerling van Porphyrius? Dat is Iamblichus. We zitten dus drie generaties diep in deze traditie. Iamblichus vindt het neoplatonisme niet helemaal opnieuw uit; hij erft een verfijnd filosofisch systeem dat al tientallen jaren is ontwikkeld.

Maar hier wordt het interessant. Die zinsnede op de dia – ‘tweede grondlegger van het neoplatonisme’ – is niet zomaar een eretitel. Wat het betekent is dat Iamblichus de traditie zo fundamenteel transformeert dat alles na hem er anders uitziet dan alles vóór hem.

Zie het zo: Plotinus is als de architect die een prachtig huis ontwerpt op basis van Plato’s blauwdrukken. Porphyrius is als de aannemer die het bouwt en ervoor zorgt dat alles structureel in orde is. Maar Jamblichus? Hij kijkt naar dit huis en zegt: "Dit is een goed begin, maar we moeten hele nieuwe vleugels toevoegen. We moeten de fundering opnieuw ontwerpen. We moeten veranderen waar dit gebouw eigenlijk voor dient."

En dit is van belang omdat na Iamblichus elke grote neoplatonist in zijn schaduw werkt. Proclus, die een eeuw later komt en de meest systematische uiteenzetting van het neoplatonisme ooit schrijft, volgt expliciet de benadering van Iamblichus. De laatste hoofden van de Platonische Academie in Athene voordat deze in 529 CE werd gesloten – Damascius, Simplicius – het zijn allemaal Iamblicheeërs.

Dus als we Iamblichus bestuderen, bestuderen we niet alleen de ideeën van één filosoof. We bestuderen de vorm die het neoplatonisme de afgelopen twee eeuwen heeft aangenomen als een levende filosofische school.

Nog een stukje context voordat we in de filosofie zelf duiken. Iamblichus is actief tot ongeveer 325 CE. Laat me je vertellen wat er in 325 gebeurt: het Concilie van Nicea. Dit is het eerste oecumenische concilie van de

Christelijke Kerk, bijeengeroepen door keizer Constantijn, waar zij de geloofsbelijdenis van Nicea uitwerken en de christelijke orthodoxie vestigen.

Constantijn had zich in 312 CE tot het christendom bekeerd. Tegen de tijd dat Iamblichus sterft, is het christendom goed op weg om de officiële religie van het Romeinse rijk te worden. De oude heidense wereld is aan het sterven.

En Jamblichus weet dit. Hij ziet het gebeuren. En zijn antwoord is fascinerend: hij verdedigt niet alleen de traditionele religie op grond van ‘dit is wat onze voorouders deden’. In plaats daarvan creëert hij dit ongelooflijk verfijnde filosofische en theologische systeem dat probeert aan te tonen dat de traditionele Griekse religie, mits goed begrepen, intellectueel superieur is aan het christendom.

Die strijd verliest hij uiteraard. Maar het feit dat hij het met filosofie bestreed in plaats van alleen met traditie – dat is veelzeggend. Hij probeert het christendom op intellectuele gronden te ontmoeten, om te laten zien dat je zowel filosofische strengheid als religieuze toewijding kunt hebben, zowel rede als ritueel.

Oké, dus nu weten we wie Iamblichus was, wanneer hij leefde, en welke intellectuele traditie hij erfde. Maar hier is de echte vraag: wat deed hij eigenlijk met die erfenis? Wat maakt hem revolutionair?

Om dat te begrijpen moeten we kijken naar wat hij van Plotinus heeft geërfd – en dan zien hoe hij het systematisch bekritiseert en het ombouwt tot iets nieuws.

Van Plotinus tot Jamblichus

Plotinus – De mystieke intellectueel

Voordat we kunnen begrijpen wat Iamblichus revolutionair maakt, moeten we de filosofie van Plotinus echt begrijpen. En ik bedoel dat je het echt begrijpt, en niet alleen maar een oppervlakkige schets krijgt. Omdat het systeem van Plotinus mooi, elegant en in veel opzichten zeer aantrekkelijk is. Je moet de aantrekkingskracht ervan voelen voordat je begrijpt waarom

Iamblichus zich genoodzaakt voelde het uit elkaar te halen en opnieuw op te bouwen.

Laten we dus letterlijk bovenaan beginnen. Voor Plotinus begint alles met het Ene. Niet ‘een’, niet de nummer één, maar de Ene – de absolute, transcendente bron van alle werkelijkheid. En dit is het verbijsterende aan de Ene: het gaat alles te boven. Voorbij het zijn, voorbij het denken, voorbij de taal, voorbij het begrip.

Denk daar even over na. Als je zegt ‘de Ene bestaat’, heb je het al verprutst, want het bestaan is een beperking; dingen die bestaan worden gedefinieerd door wat ze zijn, wat betekent dat het geen andere dingen zijn. Maar het Ene is onbeperkt, oneindig, absoluut. Het kan niet worden gedefinieerd omdat definitie een beperking is.

Als je zegt ‘de Ene is goed’, heb je het weer verprutst, omdat je er nu een kwaliteit aan toeschrijft, en kwaliteiten zijn beperkingen. Het Ene is niet goed zoals een persoon goed is of een handeling goed is. Het gaat de goedheid te boven; het is de bron van de goedheid zelf.

Dus hoe kunnen we er überhaupt over praten? Plotinus zegt dat we alleen negatieve theologie kunnen gebruiken, door te zeggen wat het niet is. Of we kunnen metaforen gebruiken, wetende dat ze ontoereikend zijn. De Ene is als de zon: hij straalt licht uit zonder zichzelf te verkleinen. Het is als een overstromende fontein: hij produceert alles zonder iets te verliezen.

Nu komt uit het Ene de eerste emanatie: het Intellect, of Nous in het Grieks. Dit is het pure denken zelf. Het is het rijk van de platonische vormen: schoonheid zelf, gerechtigheid zelf, de perfecte archetypen van alles in de materiële wereld. Het Intellect is nog steeds verenigd, maar het is niet zo absoluut eenvoudig als het Ene. Het heeft veelheid: het bevat alle vormen als afzonderlijke maar onderling verbonden werkelijkheden.

En hier is iets cruciaals: voor Plotinus komt het Intellect niet voort uit de Ene door keuze of beslissing. De Ene denkt niet: “Ik ga nu het Intellect creëren.” Dat zou de Ene tot een denkend wezen maken, wat hem zou beperken. In plaats daarvan is emanatie noodzakelijk en eeuwig. Het is alsof het licht

noodzakelijkerwijs uit de zon straalt. Het Ene, dat van nature oneindig productief is, vloeit over in het Intellect.

Uit het intellect komt de ziel voort – de wereldziel, die het principe van leven en beweging is. De ziel is minder verenigd dan het intellect. Het is zowel naar boven gericht naar het intellect (het overdenken van de vormen) als naar beneden gericht naar de materie (leven en orde geven aan de fysieke wereld). Individuele zielen – jouw ziel, mijn ziel – zijn als stralen van deze Wereldziel.

En ten slotte heb je onderaan de keten materie – niet echt gecreëerd door de Ziel, maar meer als het uiteindelijke dimmen van het licht, het punt waarop de emanatie van de Ene zo zwak wordt dat het bijna niets is. Materie is ontbering, afwezigheid, de grens van het zijn.

Dit is de menselijke situatie volgens Plotinus, en dit is waar het echt interessant wordt. Wij zijn zielen die in lichamen zijn afgedaald. Maar – en dit is absoluut cruciaal voor het begrijpen van Plotinus – onze afdaling is niet voltooid. Het hogere deel van onze ziel, het deel dat de Vormen aanschouwt, daalt feitelijk nooit af. Het blijft daarboven in het begrijpelijke rijk, eeuwig nadenkend, eeuwig verenigd met het intellect.

Dus op dit moment, zelfs terwijl je hier naar deze lezing zit te luisteren, is er een deel van jou dat daarboven is en over eeuwige waarheden nadenkt. Je bent het gewoon vergeten. Je bent zo geïdentificeerd met je lichaam, je emoties, je zintuiglijke ervaringen, dat je het contact met je ware zelf bent kwijtgeraakt.

Wat is de oplossing? Filosofie. Contemplatie. Naar binnen keren. Je moet je losmaken van lichamelijke zorgen, je denken zuiveren, wiskunde en dialectiek studeren, de vormen overdenken. Geleidelijk aan klim je, door middel van intellectuele discipline, weer omhoog in de keten van het zijn. Eerst bereik je ethische deugd, die orde in de ziel brengt. Dan beoefen je intellectuele contemplatie, die de ziel verenigt met het intellect. En op zeldzame, mystieke momenten – Plotinus beweert dit vier keer in zijn leven

te hebben meegemaakt – zou je zelfs eenwording met de Ene zelf kunnen bereiken.

Het is een intellectueel pad. Je hebt geen tempels nodig, je hebt geen priesters nodig, je hebt geen rituelen nodig. Alleen jij, je geest en de kosmos. Filosofie is de enige ladder die je nodig hebt om terug te klimmen naar het goddelijke.

En ik moet zeggen dat hier iets heel aantrekkelijks aan is. Het geeft kracht: je bent niet afhankelijk van externe autoriteiten. Het is rationeel: het respecteert de menselijke intelligentie en ons vermogen om de werkelijkheid te begrijpen. Het is optimistisch: het zegt dat we nooit echt zijn gevallen, maar gewoon zijn vergeten wie we zijn.

Prachtig systeem toch? Elegant. Intellectueel bevredigend. Filosofisch rigoureus.

Iamblichus vond het gevaarlijk verkeerd.

Iamblichus – De systematische theoloog

Als ik nu zeg dat Iamblichus dacht dat Plotinus ongelijk had, bedoel ik niet dat hij het neoplatonisme volledig verwierp. Hij werkt nog steeds binnen het neoplatonische raamwerk – de emanatie van het Ene, de keten van het zijn, de terugkeer van de ziel naar haar bron. Maar hij denkt dat Plotinus enkele fundamentele fouten heeft gemaakt, en deze fouten hebben ernstige gevolgen.

Laten we beginnen met de grote: het idee dat een deel van onze ziel ongevallen blijft en eeuwig het goddelijke overweegt. Jamblichus zegt nee. Absoluut niet. Wanneer de ziel afdaalt in een lichaam, daalt ze werkelijk af. Alles. Er is geen hoger deel dat onaangetast blijft door de materie.

Waarom doet dit er toe? Want als Plotinus gelijk heeft, dan is onze situatie zo slecht nog niet. We zijn niet echt gevallen; we zijn slechts tijdelijk onze goddelijke natuur vergeten. We kunnen onszelf wakker maken door middel van filosofie.

Maar als Iamblichus gelijk heeft, zitten we in ernstige problemen. We zijn werkelijk verstrikt in de materie, werkelijk verward, werkelijk gescheiden van het goddelijke. Dit is niet alleen een cognitieve fout die we kunnen corrigeren door harder na te denken. Dit is een echte metafysische crisis.

En hier maakt Iamblichus zijn tweede grote kritiek: kan pure intellectuele contemplatie ons echt redden? Als we werkelijk zo in de war zijn als we in werkelijkheid zijn – als onze ziel echt ingebed is in de materie, vertroebeld door lichamelijke hartstochten, vergetend wat hun oorsprong is – kunnen we onszelf dan echt aan onze eigen intellectuele riemen overeind trekken?

Jamblichus zegt nee. Denk er eens praktisch over na. Als je verdrinkt, kun je jezelf dan redden door alleen maar aan zwemmen te denken? Als u ziek bent, kunt u uzelf dan genezen door alleen maar aan uw gezondheid te denken? Op een gegeven moment heb je externe hulp nodig. Je hebt iemand nodig die je een touw toewerpt. Je hebt medicijnen nodig.

Hetzelfde geldt voor de redding van de ziel. Wij hebben hulp van bovenaf nodig. We hebben de goden nodig om ons te bereiken, omdat we ze niet alleen kunnen bereiken. Filosofie is noodzakelijk – je moet begrijpen wat je doet en waarom – maar het is niet voldoende. Je hebt ook goddelijke genade, goddelijke tussenkomst en goddelijke kracht nodig die in je leven werkzaam is.

Dit is een enorme verschuiving. Voor Plotinus is de filosoof in wezen zelfvoorzienend op hun spirituele reis. Voor Iamblichus hebben we absoluut de hulp van de goden nodig. En dit betekent dat we manieren nodig hebben om contact te maken met de goden, om ze aan te roepen, om omstandigheden te creëren waarin ze in ons leven kunnen optreden. We hebben ritueel nodig. We hebben theurgie nodig.

Maar voordat we bij de theürgie komen, is er nog een derde belangrijke kritiek die Iamblichus op Plotinus maakt: de kosmos is veel complexer dan Plotinus heeft beschreven.

Plotinus geeft je drie hoofdniveaus: het Ene, het Intellect, de Ziel. Schoon. Eenvoudig. Elegant.

Iamblichus kijkt hiernaar en denkt: hoe kan dat nou juist zijn? Kijk naar alle religieuze tradities om ons heen. De Grieken aanbidden tientallen goden: Zeus, Apollo, Athena, Dionysus, enzovoort. De Egyptenaren hebben hun pantheon. De Chaldeeën hebben hun theologie. Zijn al deze goden gewoon verzonnen? Zijn het slechts poëtische namen voor filosofische abstracties?

Jamblichus zegt nee. Deze goden zijn echt. Het zijn echte goddelijke wezens die op verschillende niveaus van de kosmische hiërarchie opereren. En als ze echt zijn, dan moet de kosmos complex genoeg zijn om ze allemaal te huisvesten.

Dus begint Iamblichus aan dit enorme systematiseringsproject. Hij gaat het hele goddelijke rijk tot in de kleinste details in kaart brengen. Hij gaat precies laten zien hoeveel niveaus er zijn, welke soorten wezens er op elk niveau bestaan, hoe ze zich tot elkaar verhouden, hoe ze bemiddelen tussen de Ene en de materiële wereld.

Waar Plotinus je drie niveaus geeft, geeft Iamblichus je tientallen. Hij vermenigvuldigt entiteiten, creëert uitgebreide hiërarchieën en ontwikkelt ingewikkelde classificaties. Het is bijna barok in zijn complexiteit.

En dit is niet alleen intellectueel pronken. Iamblichus vindt deze complexiteit noodzakelijk. De kloof tussen het Ene – absoluut, oneindig, transcendent – en materie – beperkt, eindig, nauwelijks reëel – is zo groot dat je al deze tussenliggende niveaus nodig hebt om deze te overbruggen. Elk niveau bemiddelt tussen het niveau erboven en eronder. Elk niveau zorgt ervoor dat het hele systeem werkt.

En als je theürgie gaat beoefenen – als je de goden gaat aanroepen – moet je weten welke goden je voor welke doeleinden moet aanroepen. Je moet de kosmische hiërarchie begrijpen, zodat je er goed mee kunt werken. Je hebt een gedetailleerde kaart van het goddelijke rijk nodig.

Dus Iamblichus creëert er een. En het is deze kaart, deze uitgebreide kosmische architectuur, die de basis wordt voor al het latere neoplatonisme.

Ik zal u een concreet voorbeeld geven van hoe dit werkt. Stel dat je een ziel bent die probeert terug te stijgen naar de Ene. In het systeem van Plotinus denk je feitelijk na over je weg naar boven: studeer filosofie, zuiver je denken, bereik eenheid met het Intellect, raak misschien het Ene aan.

In het systeem van Iamblichus kun je niet zomaar van hier naar daar springen. Je moet niveau voor niveau gaan, en op elk niveau heb je hulp nodig van de wezens die van nature op dat niveau wonen. Je zou dus bepaalde helden kunnen aanroepen om je lagere ziel te helpen zuiveren. Vervolgens roep je bepaalde daemonen aan om je intellectuele ziel te helpen verheffen. Dan zullen bepaalde engelen je helpen het goddelijke rijk te naderen. Dan zullen bepaalde goden daadwerkelijk de vereniging met de hogere principes vergemakkelijken.

Het is geen soloreis meer. Het is een gezamenlijke inspanning waarbij de hele kosmische hiërarchie betrokken is. Je bent niet de enige; je bent omringd door goddelijke helpers op elk niveau, als je weet hoe je contact met ze kunt opnemen.

En dat brengt ons bij de kern van de innovatie van Iamblichus: hoe neem je precies contact op met deze goddelijke wezens? Hoe krijg je hun hulp? Het antwoord is theürgie – en we moeten dit diepgaand begrijpen, omdat dit het meest onderscheidende en controversiële deel van de filosofie van Iamblichus is.

De hiërarchische kosmos

De goddelijke architectuur

Oké, nu gaan we de kosmos van Iamblichus vanaf de grond opbouwen. En ik wil dat je hier echt oplet, want dit is ingewikkeld en elk stukje doet er toe. Dit is niet alleen maar abstracte metafysica; dit is de architectuur van de werkelijkheid zelf, aldus Iamblichus.

Helemaal op de top hebben we de Ene. Geen meningsverschil met Plotinus. Het Ene is absoluut transcendent, voorbij het bestaan, voorbij het denken,

de bron van alles. Je kunt er niets positiefs over zeggen. Het is het absolute principe dat al het andere baseert.

Maar onmiddellijk – en dit is waar Iamblichus uiteen begint te lopen – moeten we ons afvragen: hoe komt iets voort uit het Ene? Plotinus zegt dat het noodzakelijkerwijs uitstraalt, zoals licht van de zon. Maar Iamblichus denkt dat we tussenliggende principes nodig hebben om dit te verklaren.

Daarom brengt hij de concepten van Pythagoras in: Limiet en het Onbegrensde. Dit zijn niet alleen abstracte ideeën, het zijn echte metafysische principes. Het Onbegrensde is pure potentie, oneindige mogelijkheid, vormloze kracht. Grens is wat definitie, structuur, vorm en vastberadenheid geeft. En de hele werkelijkheid is de wisselwerking tussen deze twee principes.

Zie het zo: The Unlimited is als oneindige klei: vormloos, vormloos, puur potentieel. Grenzen zijn als de handen van de beeldhouwer: ze geven vorm, creëren definities en produceren feitelijke dingen. Je hebt beide nodig. Pure Unlimited zou alleen maar chaos zijn, een vormloze mogelijkheid. Pure Limit zou een lege vorm zijn waar niets vorm aan te geven is. De realiteit is wat er gebeurt als Limit ingrijpt op de Unlimited.

Nu bemiddelen deze principes op de een of andere manier tussen het Ene en het volgende niveau, dat het rijk van het Intellect is. Maar hier wordt het ingewikkeld. Plotinus heeft één Intellect dat alle formulieren bevat. Iamblichus zegt nee: het domein van het intellect zelf kent meerdere niveaus.

Ten eerste is er het puur begrijpelijke rijk – dit zijn de vormen in hun meest transcendente staat, het dichtst bij het Ene. Dit zijn de vormen zoals ze op zichzelf bestaan, in hun puurste eenheid.

Dan is er het intellectuele rijk – dit zijn de vormen zoals ze actief worden bedacht door goddelijk intellect. Hier hebben ze meer differentiatie, meer veelheid.

Dan is er nog het intelligibele en intellectuele rijk – een soort tussengebied waar de vormen zowel in hun pure eenheid als in hun gedifferentieerde veelheid bestaan.

Waarom al deze verschillen? Omdat Iamblichus probeert uit te leggen hoe je van absolute eenheid (het Ene) naar de veelheid komt die we in de wereld zien. Je kunt niet zomaar van één naar veel springen. Je hebt geleidelijke stadia van toenemende differentiatie nodig.

En op elk van deze niveaus van intellect zijn er goden. Geen metaforische goden, geen poëtische personificaties – echte goddelijke wezens. Zeus opereert op het ene niveau, Apollo op het andere, Athena op een ander niveau. Elke god heeft zijn eigen invloedssfeer, zijn eigen bevoegdheden, zijn eigen plaats in de hiërarchie.

Onder het rijk van het intellect hebben we het rijk van de ziel. Maar nogmaals, niet slechts één Wereldziel. Iamblichus maakt onderscheid tussen:

Goddelijke zielen – de zielen van de goden zelf Daemonische zielen – tussenwezens tussen goden en mensen Heroïsche zielen – verheven menselijke zielen die een semi-goddelijke status hebben bereikt Menselijke zielen – dat zijn wij Dierenzielen – ja, dieren hebben ook zielen, alleen minder ontwikkeld. Elk type ziel heeft zijn eigen aard, zijn eigen capaciteiten, zijn eigen rol in de kosmische orde.

En door dit alles heen – dit is belangrijk – lopen wat Iamblichus 'ketens' of 'reeksen' noemt. Elke grote god heeft een keten van wezens die uit hen voortkomt, helemaal tot op het materiële niveau. Er is dus een Dionysische keten, een Apollonische keten, een Hermetische keten, enzovoort. Elke keten neemt deel aan het karakter van zijn heersende godheid.

Dit is praktisch van belang, want als je theurgie doet, moet je weten met welke keten je werkt. Als je Dionysische krachten aanroept, gebruik je Dionysische symbolen, Dionysische hymnen en Dionysische rituelen. Je werkt binnen die specifieke keten van zijn.

Van het Ene naar de Materie

Kijk nu eens naar dit diagram dat de volledige afdaling van het Ene naar de materie laat zien. Wat ik wil dat je begrijpt is dat dit niet slechts een statische structuur is, het is een dynamisch systeem.

Alles komt voort uit het Ene. Dat is de neerwaartse beweging: processie, of proodos in het Grieks. De Ene vloeit over in Limit en de Unlimited. Ze werken samen om het rijk van Intellect te produceren. Het intellect stroomt over naar het rijk van de ziel. De Ziel geeft leven en orde aan de materie.

Maar er is ook een opwaartse beweging: terugkeer of epistrofe. Alles heeft een natuurlijk verlangen om terug te keren naar de bron. Materie probeert deel te nemen aan de Ziel. De ziel probeert intellect te overdenken. Het intellect zoekt vereniging met het Ene.

De hele kosmos is betrokken bij dit dubbele ritme: heen en weer, processie en terugkeer, systole en diastole, als een kosmische hartslag.

En hier wordt het persoonlijk: wij zijn zielen die helemaal in de materie zijn afgedaald. We bevinden ons onderaan deze keten, ingebed in lichamen, verstrikt in het fysieke bestaan.

Bedenk dat in het systeem van Plotinus een deel van ons nooit echt is afgedaald. Maar Iamblichus zegt nee: we zijn echt gevallen. Helemaal. Onze hele ziel is hier beneden, verward, vergeetachtig, worstelend.

Onze taak is om weer naar boven te stijgen. Maar we kunnen niet zomaar van de materie naar het Ene springen. Dat is hetzelfde als proberen van de begane grond naar het dak van een wolkenkrabber te springen. Je moet de trap nemen. Je moet niveau voor niveau gaan.

En op elk niveau heb je hulp nodig. Dit is cruciaal. Je kunt niet op eigen kracht stijgen. Je hebt de wezens op elk niveau nodig om je te helpen omhoog te komen.

Laten we dus de beklimming van een ziel volgen. Je begint hier in de materie, geïdentificeerd met je lichaam, verwikkeld in zintuiglijke genoegens en pijn, gedreven door hartstochten en begeerten.

Eerste stap: ethische zuivering. Je moet controle krijgen over je lagere ziel, je passies. Je beoefent deugd – moed, matigheid, rechtvaardigheid. Dit begint je te bevrijden van de verslaving aan lichamelijke verlangens. En je zou bepaalde helden of lagere daemons kunnen aanroepen om hierbij te helpen. Dit zijn wezens die de passies onder de knie hebben en jou kunnen helpen hetzelfde te doen.

Tweede stap: intellectuele zuivering. Je studeert wiskunde, logica, filosofie. Je traint je geest om na te denken over immateriële werkelijkheden. Je begint na te denken over de Formulieren. En je zou bepaalde hogere daemonen of lagere engelen kunnen aanroepen om je intellect te helpen verlichten.

Derde stap: het naderen van het goddelijke rijk. Je begint direct contact te krijgen met de goden zelf. Je ziel wordt meer verenigd, goddelijker. Je neemt deel aan het leven van het Intellect. En hier heb je de goden zelf nodig om je op te tillen, omdat je deze drempel niet op eigen kracht kunt overschrijden.

Laatste stap: vereniging met de Ene. Dit is zeldzaam, misschien wel onmogelijk voor de meeste zielen terwijl ze nog belichaamd zijn. Maar het is het uiteindelijke doel: volledige terugkeer naar de bron, het oplossen van alle veelheid in absolute eenheid.

Maar het punt is: je kunt dit allemaal niet alleen doen. Bij elke stap heb je goddelijke hulp nodig. En hoe krijg je die hulp? Hoe kom je in contact met deze wezens? Hoe roept u hun hulp in?

Dat is waar theurgie om de hoek komt kijken. En we moeten theurgie diepgaand begrijpen, omdat het het meest onderscheidende, controversiële en invloedrijke deel van de filosofie van Iamblichus is.

Theurgie – Redding door een goddelijk ritueel

Wat is theurgie?

Het woord ‘theurgie’ komt uit het Grieks: theos betekent ‘god’ en ergon betekent ‘werk’. Dus letterlijk ‘goddelijke werking’ of ‘goddelijk werk’. Maar wat betekent dat eigenlijk in de praktijk?

Voor Iamblichus is theurgie een compleet systeem van rituele praktijken, ontworpen om echt, ontologisch contact met de goden tot stand te brengen. Geen metaforisch contact. Geen psychologische symboliek. Je voelt je niet alleen geïnspireerd of verheven. Werkelijke, metafysische vereniging met goddelijke wezens.

Nu denk je misschien: "Wacht, is dit niet gewoon religie? Is dit niet wat mensen altijd in tempels hebben gedaan?" En ja, er zijn overeenkomsten. Maar Iamblichus doet iets anders. Hij neemt traditionele religieuze praktijken – offers, gebeden, hymnes, aanroepingen – en geeft ze een filosofische rechtvaardiging. Hij laat zien waarom ze werken, hoe ze werken, op welke metafysische principes ze zijn gebaseerd.

Ik wil u zijn kernargument geven, omdat het fascinerend is en de kern raakt van waarom hij denkt dat theurgie noodzakelijk is.

Premisse één: Wij zijn zielen ingebed in de materie, werkelijk gevallen, werkelijk gescheiden van het goddelijke. Dit is de kritiek op Plotinus die we al hebben besproken.

Premisse twee: Het menselijk intellect is op zichzelf beperkt, eindig en ingebed in de materie. Hoe hard we ook denken, hoezeer we ook filosofie studeren, we kunnen onze eigen beperkingen niet overstijgen door alleen te denken. Ons intellect is een geschapen ding, afhankelijk van hogere werkelijkheden. Het kan zichzelf niet op eigen kracht tot het niveau van de goden verheffen.

Premisse drie: Maar de goden willen ons helpen. Het ligt in hun aard om weldadig te zijn, om over te stromen van goedheid, om lagere wezens te helpen stijgen. Het probleem is niet dat de goden niet bereid zijn; het is dat we niet weten hoe we hun hulp moeten ontvangen.

Conclusie: We hebben een manier nodig om omstandigheden te creëren die de goden in staat stellen in ons leven te handelen. We moeten kanalen openen waardoor goddelijke kracht naar ons kan stromen. Dat is wat theurgie doet.

Zie het als volgt: filosofie is dat wij proberen op te klimmen naar de goden. We zijn hier beneden in de vallei en we proberen de berg te beklimmen. We kunnen door onze eigen inspanning een bepaalde afstand beklimmen: door te studeren, na te denken, na te denken. Maar op een gegeven moment wordt de berg te steil. Op eigen kracht kunnen we niet hogerop.

Theurgie is dat de goden naar beneden reiken om ons op te tillen. Zij gooien ons een touw, of beter nog, ze dalen af naar waar we zijn en dragen ons naar boven. Beide bewegingen zijn noodzakelijk. Je hebt filosofisch inzicht nodig om te weten wat je doet en waarom. Maar je hebt ook de rituele beoefening nodig om de transformatie daadwerkelijk te bewerkstelligen.

Laten we nu concreet worden. Wat houdt theurgie eigenlijk in?

Ten eerste zijn er verbale elementen: heilige namen, hymnen, aanroepingen. De goden hebben specifieke namen die hun essentie belichamen. Als je deze namen correct uitspreekt, met de juiste intentie, op het juiste moment, maak je niet alleen maar geluiden. Je activeert echte metafysische verbindingen. De namen nemen deel aan de goddelijke realiteit die ze vertegenwoordigen.

Ten tweede zijn er materiële elementen: stenen, kruiden, dieren, specifieke stoffen die natuurlijke affiniteiten hebben met bepaalde goden. Dit is geen willekeurige symboliek. Iamblichus gelooft dat de kosmos met elkaar verbonden is door wat hij ‘sympathieën’ noemt: echte verbindingen tussen dingen op verschillende niveaus van de werkelijkheid. Bepaalde stenen resoneren van nature met bepaalde goddelijke krachten. Wanneer je ze in rituelen gebruikt, werk je met de structuur van de werkelijkheid zelf.

Ten derde zijn er acties: specifieke gebaren, bewegingen, dansen, offers. Dit zijn niet alleen externe optredens. Het zijn manieren om je hele wezen – lichaam, ziel en geest – op één lijn te brengen met de goddelijke realiteit.

Ten vierde is er de timing: bepaalde rituelen moeten worden uitgevoerd op specifieke tijdstippen wanneer de kosmische omstandigheden goed zijn, wanneer bepaalde planeten zich in bepaalde posities bevinden, wanneer de goddelijke krachten die je aanroept het meest toegankelijk zijn.

Dit alles samen creëert wat Iamblichus een ‘voertuig’ voor goddelijke aanwezigheid noemt. Je bouwt een soort metafysisch kanaal waardoor de goden de materiële wereld kunnen betreden en handelen.

Het goddelijke en het menselijke overbruggen

Kijk nu eens naar dit citaat uit Iamblichus’ belangrijkste werk, Over de Mysteries: “Het is niet het pure denken dat ons verenigt met de goden – het zijn de onuitsprekelijke handelingen van heilige rituelen, uitgevoerd in stilte die alle begrip te boven gaat.”

Laten we dit zorgvuldig uitpakken, want elk woord doet ertoe.

‘Het is geen puur denken’ – dit is de directe afwijzing van het intellectualisme van Plotinus. Denken op zichzelf kan je niet redden. Contemplatie op zichzelf kan je niet verenigen met het goddelijke. Waarom? Omdat het denken een activiteit is van het menselijk intellect, en het menselijk intellect beperkt is. Je probeert het oneindige te vatten met eindige hulpmiddelen. Het werkt niet.

‘dat ons met de goden verenigt’ – let op het meervoud. Niet ‘de Ene’, niet ‘het Intellect’, maar ‘de goden’. Iamblichus benadrukt de realiteit van meerdere goddelijke wezens, elk met hun eigen aard, die elk hun eigen benaderingswijze vereisen.

‘het zijn de onuitsprekelijke handelingen van een heilig ritueel’ – ‘onuitsprekelijk’ betekent dat het niet kan worden gezegd, niet kan worden uitgelegd. Theurgie werkt op een niveau dat dieper gaat dan rationeel begrip. Je kunt niet volledig uitleggen waarom het werkt, omdat het werkt via principes die het menselijk begrip te boven gaan.

“uitgevoerd in stilte die alle begrip te boven gaat” – dit is cruciaal. De krachtigste theürgische handelingen gebeuren in stilte. Niet omdat je

geheimzinnig doet, maar omdat wat er gebeurt onbeschrijfelijk is. Je maakt contact met realiteiten die taal niet kan vatten.

Dit is wat hier echt radicaal aan is: Iamblichus zegt dat de symbolen die in de theürgie worden gebruikt niet conventioneel zijn. Het zijn geen willekeurige tekenen die mensen hebben uitgevonden. Het zijn natuurlijke symbolen, ingebed in de structuur van de werkelijkheid zelf.

Denk even na over de taal. Het woord 'hond' verwijst naar honden omdat we het er allemaal over eens zijn. Het is een conventie. In het Frans gebruiken ze 'chien'. In het Duits: 'Hund'. Het verband tussen het woord en het ding is willekeurig.

Maar zo zijn theürgische symbolen niet. Wanneer je een specifieke steen in een ritueel gebruikt, of een specifieke goddelijke naam uitspreekt, of een specifiek gebaar uitvoert, werk je niet met conventies. Je werkt met natuurlijke verbindingen die in de kosmos zelf bestaan. Die steen neemt echt deel aan de goddelijke kracht die je aanroept. Die naam belichaamt echt de essentie van die god. Die verbindingen zijn ingebouwd in het weefsel van de werkelijkheid.

Dit is de reden waarom theurgie correct moet worden uitgevoerd. Als je de verkeerde steen gebruikt, de naam verkeerd uitspreekt, of het ritueel op het verkeerde moment uitvoert, werkt het niet. Niet omdat de goden kieskeurig of veeleisend zijn, maar omdat je niet daadwerkelijk de verbinding legt. Het is alsof je probeert een radio af te stemmen: als je er ook maar een klein stukje naast zit, krijg je het signaal niet.

Wanneer een theürg een ritueel correct uitvoert, gebeurt er echt iets. De god is echt aanwezig. De goddelijke kracht stroomt werkelijk naar beneden. De ziel wordt werkelijk gezuiverd en verheven. Dit is niet psychologisch; het is niet alleen dat je je beter of meer geïnspireerd voelt. Het is ontologisch: je ziel wordt feitelijk getransformeerd, feitelijk omhoog getild in de keten van het zijn.

Ik zal u een concreet voorbeeld geven. Stel dat je Apollo wilt aanroepen voor intellectuele verlichting. Je zou:

Kies het juiste moment – misschien zondag, de dag van Apollo, bij zonsopgang als de zon opkomt Gebruik de juiste materialen – goud (zonnemetaal), laurier (de heilige plant van Apollo), misschien een lier Spreek de juiste namen en hymnen – traditionele aanroepingen van Apollo, misschien uit de orfische hymnen Voer de juiste handelingen uit – gebaren geassocieerd met Apollo, wierookoffers Het allerbelangrijkste: stem je hele wezen af op Apollo's aard – intellectuele helderheid, harmonie, Orde, licht Als je dit allemaal goed doet, voer je niet zomaar een ceremonie uit. Je creëert een echte metafysische verbinding met de Apollonische keten van zijn. Je stelt jezelf open voor de invloed van Apollo. En als je goed voorbereid bent, als je ziel zuiver genoeg is, stroomt de kracht van Apollo echt in je. Je intellect wordt echt verlicht. Je krijgt echt inzichten die je met alleen studeren niet had kunnen bereiken.

Nu weet ik wat sommigen van jullie denken: "Dit klinkt als magie. Hoe verschilt dit van tovenarij of hekserij?"

Iamblichus zou een cruciaal onderscheid willen maken. Magie, zoals hij het begrijpt, gaat over mensen die natuurlijke of bovennatuurlijke krachten manipuleren voor hun eigen doeleinden. Het is dwingend: je probeert geesten te dwingen om je bevelen uit te voeren, of je exploiteert natuurlijke sympathieën om te krijgen wat je wilt.

Theurgie is totaal anders. Het is niet dwingend; je dwingt de goden niet om iets te doen. Je onderwerpt je aan hen. Je stemt jezelf af op hun wil. Je creëert de omstandigheden waarin ze kunnen handelen, maar of ze daadwerkelijk actie ondernemen, is aan hen.

Het is coöperatief, niet manipulatief. Je werkt samen met de goden en probeert ze niet te beheersen. En het doel is niet persoonlijk gewin – het is verlossing, zuivering, opstijging naar het goddelijke. Je doet niet aan de drang om rijk of machtig te worden. Je doet het om zelf goddelijk te worden.

Dit onderscheid is voor Iamblichus enorm belangrijk. Hij probeert de traditionele heidense religie te verdedigen tegen zowel christelijke critici die zeggen dat het demonische als filosofische critici zoals Plotinus zijn die

zeggen dat het niet nodig is. Hij zegt: Nee, dit is de hoogste vorm van religieuze praktijk. Dit is filosofie in actie. Zo bereik je feitelijk waar de filosofie over spreekt.

En hier is het punt: dit werkt. Niet in de zin dat je het wetenschappelijk kunt bewijzen, maar in de zin dat beoefenaars echte transformaties rapporteren, echte ervaringen van goddelijke aanwezigheid, echte vooruitgang in hun spirituele ontwikkeling. Of je nu gelooft dat deze ervaringen echt metafysisch of alleen maar psychologisch zijn, de fenomenologie is reëel. Mensen die theurgie beoefenen, melden dat er iets gebeurt.

En voor Iamblichus is dat waar het om gaat. Filosofie zonder praktijk is slechts praten. Theurgie is geleefde filosofie, belichaamde filosofie, filosofie die je daadwerkelijk transformeert.

Maar er is nog een andere dimensie aan Iamblichus die we nog niet volledig hebben onderzocht: zijn diepe betrokkenheid bij het pythagorisme en de wiskunde. Omdat voor Iamblichus theürgie niet losstaat van het intellectuele leven. Het is geïntegreerd met een compleet filosofisch systeem dat wiskunde, ethiek, metafysica en theologie omvat die allemaal samenwerken.

Erfenis en synthese

Pythagorisme en wiskunde

Nu moeten we het hebben over een aspect van Iamblichus dat vaak over het hoofd wordt gezien, maar dat absoluut van cruciaal belang is voor het begrijpen van zijn volledige visie: zijn diepe betrokkenheid bij het pythagoreanisme en de wiskundige filosofie.

Iamblichus schreef een hele verzameling over de filosofie van Pythagoras - een enorm werk, waarvan delen bewaard zijn gebleven, dat probeerde de hele leer van Pythagoras te behouden en te systematiseren. Waarom investeerde hij hier zo in?

Omdat Pythagoras voor Iamblichus niet alleen een oude wiskundige was die enkele geometrische stellingen ontdekte. Pythagoras was een goddelijke

wijze, een onthuller van heilige wijsheid, iemand die de fundamentele structuur van de werkelijkheid zelf begreep.

Laten we teruggaan naar het motto van Pythagoras: “Alle dingen zijn getallen.” Wat betekent dat? Het betekent niet alleen dat je dingen kunt tellen, of dat wiskunde nuttig is om de wereld te meten. Het doet een metafysische bewering: getal is de fundamentele structuur van de werkelijkheid. De kosmos is letterlijk opgebouwd uit wiskundige relaties.

Denk even aan muziek. De Pythagoreeërs ontdekten dat muzikale harmonie gebaseerd is op wiskundige verhoudingen. Een octaaf is een verhouding van 2:1. Een reine kwint is 3:2. Een perfecte vierde is 4:3. Deze zijn niet willekeurig; ze zijn ingebouwd in de aard van geluid zelf. Als je twee noten in een van deze verhoudingen speelt, klinken ze harmonieus. Als je ze in andere verhoudingen speelt, klinken ze dissonant.

Maar de Pythagoreeërs gingen verder. Ze zeiden: als muziek gebaseerd is op wiskundige verhoudingen, en muziek harmonieus en mooi is, dan is misschien de hele kosmos gebaseerd op wiskundige verhoudingen. Misschien is het universum zelf een soort harmonie, kosmische muziek, een wiskundige symfonie.

En Iamblichus neemt dit serieus. Herinner je je de principes die we bespraken: Limit en the Unlimited? Dit zijn wiskundige concepten. Grens is wat definitie, maat en proportie geeft. Het Onbegrensde is datgene wat gemeten, geproportioneerd en gedefinieerd kan worden. De hele werkelijkheid is de wisselwerking tussen deze wiskundige principes.

Dus als Iamblichus zijn kosmische hiërarchie in kaart brengt, verzint hij niet alleen maar dingen. Hij probeert de wiskundige structuur te laten zien die aan alles ten grondslag ligt. Elk werkelijkheidsniveau heeft zijn eigen numerieke relaties, zijn eigen proporties, zijn eigen harmonie.

Het Ene is absolute eenheid – de nummer één in zijn metafysische zin. Het rijk van het intellect omvat dualiteit: de kenner en het bekende, subject en object. Het rijk van de ziel omvat triadische relaties: blijven, processie en

terugkeer. De materiële wereld omvat het getal vier – de vier elementen, de vier kwaliteiten, de tetrad die alle fysieke werkelijkheid genereert.

Dit is niet alleen numerologie of mystieke symboliek. Voor Iamblichus zijn deze numerieke relaties reëel. Ze zijn de feitelijke structuur van de werkelijkheid. Als je ze begrijpt, begrijp je hoe de kosmos werkt.

En dit heeft praktische implicaties. Als je theurgie effectief gaat beoefenen, moet je deze wiskundige relaties begrijpen. Je moet weten welke getallen bij welke goden horen, welke geometrische figuren affiniteit hebben met welke goddelijke krachten, welke verhoudingen harmonie creëren tussen verschillende werkelijkheidsniveaus.

De Tetraktys – de driehoekige figuur bestaande uit tien punten gerangschikt in vier rijen (1+2+3+4=10) – is bijvoorbeeld niet alleen maar een mooi patroon. Het is een representatie van hoe eenheid zich ontvouwt in veelheid, hoe het Ene het vele voortbrengt. Het bevat alle basisverhoudingen van muzikale harmonie. Het is een sleutel tot het begrijpen van de kosmische structuur.

Of neem de gulden snede – ongeveer 1,618, de verhouding die overal in de natuur voorkomt in spiraalvormige patronen, plantengroei en proporties van het menselijk lichaam. De Pythagoreeërs wisten van deze verhouding. Ze zagen het als bewijs dat de natuur zelf wiskundige wetten volgt, dat de kosmos rationeel geordend is.

Voor Iamblichus is het studeren van wiskunde niet alleen een praktische opleiding voor ingenieurs of kooplieden. Het is spirituele oefening. Wanneer je wiskundige waarheden overdenkt, train je je ziel om na te denken over immateriële werkelijkheden. Getallen bestaan niet in de fysieke wereld; je kunt het getal drie niet aanraken of de wortel van twee proeven. Het zijn begrijpelijke realiteiten, objecten van puur denken.

Wiskundige studie zuivert dus de ziel. Het tilt je geest weg van zintuiglijke dingen naar het begrijpelijke rijk. Het is een voorbereiding op de filosofie en uiteindelijk op de theürgie. Je leert nadenken over werkelijkheden die de

materie overstijgen, en dat is precies wat je moet doen om de kosmische hiërarchie te beklimmen.

Bovendien biedt wiskunde zekerheid. In een wereld van verandering en onzekerheid zijn wiskundige waarheden eeuwig en onveranderlijk. Twee plus twee is vier, dat is altijd zo geweest en zal altijd zo blijven, in elke mogelijke wereld. De stelling van Pythagoras geldt niet alleen op aarde, maar in de hele kosmos. Deze waarheden nemen deel aan het eeuwige rijk van vormen.

Dus als Iamblichus over het pythagoreanisme schrijft, is hij niet alleen een historicus van de filosofie. Hij laat zien hoe wiskundige filosofie integreert met zijn hele systeem. Wiskunde, ethiek, metafysica, theologie, theurgie – ze passen allemaal samen in een complete manier van leven.

Een synthese van filosofie, theologie en ritueel

Oké, laten we een stapje terug doen en het volledige beeld bekijken van wat Iamblichus heeft bereikt.

Hij creëerde een van de meest alomvattende, systematische filosofische visies in de hele antieke filosofie. Het is een compleet wereldbeeld dat alles probeert te verklaren: waar komt de werkelijkheid vandaan? Wat is de structuur van de kosmos? Wat zijn wij? Waarom zijn we hier? Hoe moeten wij leven? Hoe kunnen wij gered worden?

Maar meer dan dat – en dit is wat Iamblichus onderscheidend maakt – creëerde hij een pad. Niet alleen een theorie over de werkelijkheid, maar een praktische manier van leven gericht op goddelijke eenheid.

Je studeert filosofie om de kosmische structuur te begrijpen. Je moet weten waar je je bevindt in de keten van het zijn, waar je naartoe probeert te gaan, met welke obstakels je te maken krijgt.

Je beoefent wiskunde om je denken te zuiveren. Je traint je ziel om immateriële werkelijkheden te overdenken, om na te denken over eeuwige waarheden, om je geest boven de zintuiglijke wereld te verheffen.

Je cultiveert ethische deugd om controle te krijgen over je passies. Je beoefent moed, matigheid, rechtvaardigheid en wijsheid. Dit brengt orde in je lagere ziel en bereidt je voor op hogere bezigheden.

Je voert theurgie uit om goddelijke genade te ontvangen. Je roept de goden aan, je neemt deel aan heilige rituelen, je creëert omstandigheden waarin goddelijke kracht in je leven kan stromen.

Dit alles past bij elkaar. Het is geen verzameling van afzonderlijke activiteiten; het is een verenigd pad van beklimming. Elk element ondersteunt elk ander element.

En dit is wat ik opmerkelijk vind: Iamblichus werkte op een moment van diepgaande culturele transitie. De oude heidense wereld was stervende. Het christendom was in opkomst. De traditionele goden werden verlaten, de oude tempels gingen dicht, de oude rituelen werden vergeten.

Hij had de traditie gewoon op traditionele gronden kunnen verdedigen: ‘Dit is wat onze voorouders deden, dus dat moeten we blijven doen.’ Dat is wat veel heidense intellectuelen deden. Maar Iamblichus pakte het anders aan.

Hij zei: Laat me je laten zien waarom deze tradities filosofisch gerechtvaardigd zijn. Laat me je een rationeel, systematisch verslag geven van hoe de goden bestaan, hoe theürgie werkt, waarom rituelen ertoe doen. Laat me je laten zien dat je zowel filosofische strengheid als religieuze toewijding kunt hebben, zowel rede als ritueel, zowel intellect als vroomheid.

In zekere zin faalde hij. Het heidendom is verloren. Het christendom heeft gewonnen. Tegen de zesde eeuw is de Platonische Academie gesloten, zijn heidense tempels verwoest of omgebouwd tot kerken en is de traditionele religie feitelijk dood in de mediterrane wereld.

Maar in een ander opzicht slaagde Iamblichus op briljante wijze. Zijn ideeën overleefden. Toen neoplatonische teksten in de negende eeuw in het Arabisch werden vertaald, beïnvloedden Iamblichiaanse concepten de

islamitische filosofie; Al-Farabi, Avicenna en zelfs aspecten van het soefisme tonen zijn invloed.

Toen neoplatonische teksten tijdens de Renaissance in het Latijn werden vertaald, vormde Iamblichus' versmelting van filosofie en ritueel de christelijke mystiek. Figuren als Marsilio Ficino, Pico della Mirandola, de hele Florentijnse Academie – ze werken met Iamblichiaanse ideeën.

De westerse esoterische traditie – kabbala, alchemie, ceremoniële magie, rozenkruisers, vrijmetselarij – draagt allemaal het stempel van Iamblichus' visie. Het idee dat rituelen metafysische veranderingen teweeg kunnen brengen, dat symbolen echte macht hebben, dat er hiërarchieën van spirituele wezens zijn waarmee we contact kunnen maken – dit zijn allemaal Iamblichiaanse ideeën die nog steeds weerklank vinden.

Zelfs in de hedendaagse filosofie, als mensen praten over de grenzen van puur rationalisme, als ze de rol van belichaamde praktijk in spirituele ontwikkeling bespreken, als ze niet-westerse tradities onderzoeken die filosofie en ritueel integreren, herontdekken ze vaak inzichten die Iamblichus zeventienhonderd jaar geleden verwoordde.

Maar buiten zijn historische invloed denk ik dat er iets waardevols zit in de visie van Iamblichus voor ons vandaag de dag. We leven in een cultuur die de neiging heeft dingen uit elkaar te halen. We scheiden rede van emotie, geest van lichaam, theorie van praktijk, het intellectuele van het spirituele.

Iamblichus biedt een visie op integratie. Hij zegt: Je hoeft niet te kiezen tussen intellectueel rigoureus zijn en spiritueel betrokken zijn. Je hoeft niet te kiezen tussen filosofie en religie, tussen rede en ritueel, tussen het leven van de geest en het leven van de geest.

Je kunt beide hebben. In feite heb je beide nodig. Een puur intellectuele filosofie die de manier waarop je leeft niet verandert, is slechts lege abstractie. Een puur rituele religie waarbij je intellect niet betrokken is, is slechts bijgeloof. Maar als je ze samenbrengt – als je begrip en praktijk, filosofie en theurgie, rede en ritueel integreert – dan heb je iets krachtigs. Je hebt een compleet pad.

Of je nu de specifieke metafysica van Iamblichus accepteert of niet – of je nu gelooft in zijn uitgebreide kosmische hiërarchieën, zijn theurgische praktijken, zijn pythagoras-wiskunde – ik denk dat zijn fundamentele inzicht geldig blijft: transformatie vereist meer dan alleen maar denken. Het vereist oefening. Het vereist betrokkenheid bij iets dat verder gaat dan jezelf. Het vereist zowel het opstijgen door eigen inspanning als het ontvangen van hulp van bovenaf.

Dat is een visie die de moeite waard is om serieus te nemen, zelfs zeventienhonderd jaar later. Iamblichus herinnert ons eraan dat filosofie niet alleen gaat over het hebben van correcte meningen. Het gaat erom een ander soort persoon te worden. Het gaat over transformatie, over opstijgen, over het bereiken van het goddelijke – hoe je die term ook interpreteert.

En dat is uiteindelijk de reden waarom we Iamblichus nog steeds bestuderen. Niet alleen als historische curiositeit, niet zomaar als zoveelste naam in de geschiedenis van de filosofie, maar als iemand die de diepste vragen serieus nam en deze probeerde te beantwoorden met een complete, geïntegreerde visie op de werkelijkheid en onze plaats daarin.